

השיעור הגדול בעולם שנת הלימודים תשע"ט מערך פעילות לכיתות ז' – ט'

"כל אחד הוא צליל וכולנו מנגינה"

מתחילים בהשתתפות, שומרים על ייחודיות, בונים "אחדות דעים"

מבוא למורה

"אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים קל וחומר קטנים לגדולים קל וחומר חיובא הוא אלא מתוך שהגדולים נשמעים לקטנים נושאים קטנים קל וחומר בעצמן. אמר רבן גמליאל : כשהקטנים רואים שהגדולים נשמעים לקטנים נושאים הם בעצמם ונשמעים לגדולים כחובה המוטלת עליהם"...
מסכת ראש השנה כ"ה

כל אדם, ובמיוחד צעיר, זכאי שקולו יישמע. אנו מחויבים להקשיב ולהתייחס לדבריהם של ילדים ונוער, אם כי אנו לא חייבים לקבל את הדעה שלהם. זה חוסנה של חברה שחופש הביטוי מוגבל בה אם הדברים עלולים לפגוע, אך קולות רבים הנשמעים בונים את התרבות המשותפת. הזכות להשתתפות הוגדרה כזכות מרכזית של ילדים וכאחד העקרונות הבסיסיים והחיוניים ליישום האמנה הבינלאומית לזכויות הילד/ה על ידי הועדה לזכויות הילד של האו"ם. עקרון ההשתתפות נקבע באמנה הבינלאומית לזכויות הילד בעיקר בסעיפים 12,13,15,17,28.¹

צעד ראשון והכרחי הוא הגדרת הזכות להשתתפות. סעיף 12 המגדיר השתתפות של ילדים הינו זכות בסיסית ומרכזית באמנה לזכויות הילד. על פי סעיף זה –

1. "מדינות חברות יבטיחו לילד המסוגל לחוות דעה משלו את הזכות להביע דעה כזו בחופשיות בכל עניין הנוגע לו, תוך מתן משקל ראוי לדעותיו, בהתאם לגילו ולמידת בגרותו של הילד.
2. למטרה זו תינתן לילד הזדמנות להישמע בכל הליך שיפוטי או מנהלי הנוגע לו במישרין או בעקיפין, באמצעות נציג או גוף מתאים, בצורה המתאימה לסדרי הגין שבדין הלאומי."

סעיף 13 באמנה גם הוא מדגיש את הזכות של ילדים ובני נוער להישמע ולהתבטא. לפי סעיף זה –
1. "לילד תהא הזכות לחופש ביטוי; זכות זו תכלול את החופש לבקש, לקבל ולמסור מידע ורעיונות

מכל סוג שהוא ללא התחשבות בגבולות בעל פה, בכתב או בדפוס, בצורת אמנות או באמצעי אחר, לפי בחירת הילד.

2. הפעלת זכות זו יכול שתהיה כפופה למגבלות מסוימות, ובלבד שהם יהיו כאלה הנקבעות בחוק, והדרושות:

א. כדי לשמור על זכויות של אחרים או על שמם הטוב; או

ב. כדי לשמור על ביטחון לאומי, סדר ציבורי (תקנת הציבור), בריאות הציבור או המוסר."

העובדה שילדים ובני נוער מעורבים בהחלטות המשפיעות עליהם בהתאם ליכולות שלהם מבטאת מידה של כבוד כלפיהם. ההשתתפות היא גם דרך למימוש זכויות אחרות שלהם באמצעות השמעת קולם, ביטוי עמדות ודעות, או האפשרות לשאול שאלות ולחקור את המציאות. נשאלת השאלה – למה חשוב להקשיב לילדים? ניתן להציע לשאלה זו מספר תשובות – השתתפות תורמת להתפתחות אישית של יכולות קוגניטיביות וכישורים חברתיים, היא מסייעת להגן על ילדים ובני נוער מפני מצבי פגיעה בעצם עידודם לספר על הקורה אותם ולקבל מידע הנוגע

¹ האמנה הבינלאומית לזכויות הילד/ה –

לפגיעות אלו, היא מחזקת אחריות אישית ואזרחית, ומקדמת סובלנות וכבוד לאחר ולדעותיו.

2

אי לכך, הגדרת הזכות ואפשרויות היישום שלה מאפשרים למבוגרים לברר האם זכות זו ואחרות מיושמות. יש לקיים את תהליך הבירור בהבניה משותפת שבה הילדים עצמם נוטלים תפקיד פעיל.

בתהליך החינוכי, מערך יחסים משתף כל עוד הוא מכיר בזכותם של ילדים לקבל מידע, להביע דעות, להישמע ולהשפיע על החלטות המתקבלות בנושאים המעניינים אותם ואשר רלוונטיים אליהם ברמה המשפחתית, החינוכית, הבריאותית, המשפטית, הקהילתית, התקשורתית וכן בכל הנוגע למדיניות ציבורית מקומית או לאומית, בהתאם לעקרונות אי-האפליה, אוטונומיה מתקדמת וטובת הילד, הזכות לחיים והזכות להתפתחותם.

יש להתייחס להשתתפות של ילדים ובני נוער בשתי רמות – כזכות אזרחית, וכתהליך חינוכי שמטרתו לעודד ולחזק את היכולות של ילדים ובני נוער להשתתף בקבלת החלטות עבור עצמם ובעבור אחרים בקבוצת השווים ובקהילה. החוויות שלהם בתהליכי השתתפות מהוות את התשתית לפיתוח כישורים אזרחיים ולהעמקת מחויבות והנעה לפעולה. ההשתתפות היא גם אמצעי של ילדים ובני נוער לסנגר על מצבם, להשפיע ולחולל שינויים בסביבות החיים שלהם.³

על מנת להבטיח השתתפות משמעותית של ילדים נדרשים מספר צעדי פתיחה:

מידע: המידע נתפס כזכות בפני עצמה וכתנאי לשיתוף. מקור המידע חייב להיות נגיש, מובן, מותאם לגיל ההתפתחות ואמין כדי שיהיה אפשר לעשות בו שימוש.

יצירה וטיפול אווירה של שיתוף: הכוונה היא לאווירה ידידותית הכוללת את החופש והכבוד, שיבטיחו שדעותיהם של הילדים יילקחו בחשבון, תוך מניעת כל סכנה להעלבה, להפחדה או לענישה על הבעת דעה.

הבניית מסגרות ומפגשים: פגישות עם אחרים, מפגשי דיון עם בני גילם, אנשים מבוגרים או מוסדות ודרכים לארגון הידע האישי שלהם.

עידוד הזדמנויות: התנסויות שיתוף מהוות הזדמנויות לשינוי בכל הקשור לניעות חברתית, הקשבה פעילה והתייחסות לנאמר, מניעת אפליה, מניעת שיח מעליב, עידוד דיון מכבד וכד'. התנסויות אלו מקדמות נקודות מבט ודרכים חדשות לתקשורת עם בני גילם, בני הדורות האחרים והקהילה, ובכך מאפשרות עשיית שימוש במקומות שבעבר נתפסו כזרים או מאיימים.

² https://www.unicef.org/french/adolescence/files/Every_Childs_Right_to_be_Heard.pdf

³ קידום השתתפות משמעותית ואתית של ילדים כדרך למניעת אלימות בילדים – http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/22A47385-4A0C-4745-8000-823C4C832215/211624/chpart_childrenviolenceHebrew.pdf

למידת לקחים חשובים: לקח הוא חשוב רק כאשר הוא מאפשר הבנייה מחודשת של האופן בו האדם תופס את המציאות, ושינוי העמדה האישית שלו בהתאם לכך.

הפעילות תתקיים במספר שלבים על פי לוח הזמנים הבא –

שלב	פעילות	לוח זמנים
משדר פתיחה סינכרוני / א-סינכרוני	בתי ספר נרשמים יוכלו לצפות במשדר בשידור חי ולאחר מכן כהקלטה	18 נובמבר 2018
מערכי שיעורים	מערכי שיעורים מותאמים לחטיבות הגיל שיופצו לבתי הספר הנרשמים. הפעילות תתקיים בכיתות	19 – 30 נובמבר 2018
פעילות אינטראקטיבית שיתופית	מספר פעילויות דיגיטליות שיתופיות – כל ביי"ס שנרשם יוסיף את שמו למפה שיתופית על מנת שנראה פריסה ארצית של בתי ספר. יצירת ענן מילים – כל ביי"ס יתרום מילים העוסקות בהשתתפות בעקבות הלמידה. הפעילות תעוצב כמיני מוק ותותאם לכל הגילאים.	19 – 30 נובמבר 2018
העברת תוצרי הלמידה	פתיחת דף אירוע פייסבוק ובו בתי ספר יעלו תוצרים על פי ההנחיות	עד 16 דצמבר 2018

השיעור נערך בשיתוף המפקחת הארצית ליישום חוק זכויות התלמיד/ה, אגף טכנולוגיות מידע במינהל תקשוב, טכנולוגיות ומערכות מידע, ויוניסף ישראל – בהלימה לנושא השנתי "שומרים על ייחודיות, שומרים על אחדות".

מטרות

1. התלמידים ילמדו על המשמעויות של הזכות להשתתפות והזכות להישמע עבור ילדים.
2. התלמידים יבררו מהן גבולות הזכות להשתתפות.
3. התלמידים יגדירו את האחריות האישית והחברתית שלהם במימוש הזכות להשתתפות במצבי חיים שונים.

מערך השיעורים

שיעור ראשון – מדרג ההשתתפות

1. המורה תחלק לכל התלמידים ארבעה פתקים. התלמידים יתבקשו לכתוב בכל אחד מהפתקים מקרה אחד בו הם או תלמידים אחרים השתתפו בתהליך של חשיבה וקבלת החלטות בבית הספר, בבית או במקום אחר לפי בחירתם. (הערה - חשוב שבכל פתק יהיה רשום מקרה אחד בלבד).
2. לאחר שסיימו לכתוב בארבעת הפתקים, ארבעה מקרים, המורה תקיים דיון עם התלמידים על משמעות הזכות להשתתפות. היא תציג בפניהם את סעיף 12 באמנה הבינלאומית לזכויות הילד (נוסח הסעיף המלא מופיע במבוא למורה), ותדון עימם בשאלות הבאות –
  - א. מהי השתתפות על פי האמנה הבינלאומית לזכויות הילד?
  - ב. כיצד ההשתתפות צריכה לבא לידי ביטוי במצבים בהם משתפים ילדים וני נוער בתהליכי חשיבה וקבלת החלטות? (הערה – חשוב להתייחס לאופן בו משתפים את הילדים בשיחה, במידע המוצג להם, בכוונה העומדת בתהליך השיתוף, ובמידת ההשפעה שיש לילדים בנושא הנידון).
3. המורה תציג בפני התלמידים את מדרג סוגי ההשתתפות. הכיתה תדון במשמעות של כל שלב במדרג. התלמידים יתבקשו להציג דוגמאות המשקפות כל אחד משלבי מדרג ההשתתפות (מדרג סוגי ההשתתפות – נספח 1)
4. המורה תציג על הלוח העתק מוגדל של מדרג סוגי ההשתתפות. כל אחד מהתלמידים יתבקש לחזור ולקרוא את ארבעת המקרים שכתב, ולהחליט לגבי כל אחד מהם – איזה שלב במדרג ההשתתפות בא לידי ביטוי בכל מקרה. לאחר שגיבשו דעה לגבי ארבעת המקרים עליהם להניח את הפתקים על השלבים המתאימים במדרג.
5. לאחר שכל התלמידים הניחו את המקרים, תתקבל תמונה כיתתית של סוגי ההשתתפות שהם חוו על פי המקרים שכתבו. המורה תדון עם התלמידים –
  - א. מה ניתן ללמוד מהפריסה של המקרים על פני מדרג סוגי ההשתתפות?
  - ב. איזה סוג של השתתפות הוא השכיח ביותר על פי המיפוי? למה זה כך לדעתכם?
  - ג. איזה סוג של השתתפות הוא הכי פחות שכיח על פי המיפוי? כיצד אתם מסבירים את הנתון הזה?

ד. האם האופן בו משתפים אתכם במצבים שונים אכן מממשת את הזכות שלכם להשתתפות? הסבירו ונמקו את התייחסותכם.

שיעור שני – "למה לי להשתתף עכשיו?" – בונים קמפיין פרסום

1. בשיעור הקודם עסקתם במשמעות הזכות להשתתפות ובמדרג של סוגי השתתפות. בשיעור זה תתבקשו לחשוב על קמפיין פרסום שמטרתו לקדם מודעות ולשכנע בני נוער בדבר חשיבות ההשתתפות בקבלת החלטות בכלל ובבית ספר בפרט.
  2. לפני הכנת הקמפיין המורה תדון עם התלמידים בשאלות הבאות –
    - א. באילו תחומים לדעתכם חשוב שבני נוער ישתתפו?
    - ב. אלו טיעונים אפשריים ניתן להציג בעד השתתפות של בני נוער בתהליכי קבלת החלטות בתחומים אלה?
    - ג. אילו טיעונים אפשריים ניתן להציג נגד השתתפות?
    - ד. מה חשיבותה של הזכות להשתתפות עבור בני נוער?
    - ה. מה הם גבולות הזכות הזו לתפיסתכם?
    - ו. האם מימוש הזכות הזו מתאים ורלוונטי בכל נושא? בכל גיל? בכל סביבת חיים (בית, בית ספר, קהילה, רשות, מדינה)?
  3. לאחר הדיון המורה תחלק את התלמידים לקבוצות עבודה. כל קבוצה תתבקש לחשוב על תחום אחד שבו חשוב שבני נוער ישתתפו. יהיה עליהם להכין קמפיין פרסום שיכול לכלול – הכנת סרטון קצר של עד דקה, כרזה או שלט, סלוגן. ניתן להכין תוצרים דיגיטליים או פיזיים לפי שיקול דעת הקבוצה.
  4. לאחר שהתלמידים יסיימו להכין את התוצרים, כל קבוצה תציג את הקמפיין שהכינה (הערה – חשוב להקדיש לכך שיעור נוסף על מנת לאפשר לתלמידים ליצור קמפיין משמעותי). כל קבוצה תתבקש –
    - א. להסביר את הבחירה בנושא להשתתפות בני נוער שבחרו להציג.
    - ב. לפרט על החשיבה שמאחורי הקמפיין והאופן בו הם מציעים לעודד השתתפות של בני נוער.
    - ג. כיצד שמירה על גבולות הזכות להשתתפות מתבטאת בקמפיין?

תוצרי למידה

1. **תוצרי למידה בשיעורים** – יש להעלות את התוצרים לדף האירוע של השיעור הגדול בפייסבוק. נא לציין בפוסט את שם בית הספר והישוב, ולהוסיף 2-3 משפטי הסבר קצרים.

קישור לדף הפייסבוק

2. **פעילות שיתופית אינטראקטיבית** –

א. הוסיפו את שם בית הספר למפה האינטראקטיבית, ובדקו אילו בתי ספר מהארץ שותפים לשיעור הגדול יחד איתכם.

קישור למפה האינטראקטיבית

ב. סכמו את הלמידה ב- 3-4 מילים או מונחים מרכזיים. הוסיפו את המילים הללו לענן המילים, ויחד נעצב תמונה המבטאת את הלמידה של כל בתי הספר בנושא השיעור.

קישור לענן המילים

נספח 1 – מדרג סוגי השתתפות

סולם ההשתתפות של הארט *

רוג'ר הארט מציג טיפולוגיה של האינטראקציות בין ילדים/אנשים צעירים ומבוגרים כשלב ב"סולם של השתתפות". השלבים הגבוהים יותר מייצגים רמות גבוהות יותר של השתתפות ילדים/אנשים צעירים.

	רמת השתתפות	משלב בסולם
ר מ ו ת ש ל ה ש ת פ ו ת	הרעיונות (לפעילות) הן של הילדים/אנשים צעירים, הם מגדירים את המיזם ומזמינים מבוגרים להצטרף אליהם בקבלת החלטות.	8. החלטות משותפות עם מבוגרים ביוזמת בני נוער
	הילדים/אנשים צעירים הם בעלי הרעיון הראשוני. הם מחליטים כיצד יבוצע המיזם. המבוגרים זמינים אך לא לוקחים פיקוד על התהליך.	7. החלטות ביוזמת בני נוער ומכוונות על ידם
	הרעיון הראשוני הוא של מבוגרים אך ילדים/אנשים צעירים מעורבים בכל שלב בתכנון וביישום. דעותיהם נלקחות בחשבון, והם מעורבים בקבלת ההחלטות.	6. החלטות משותפות עם בני נוער ביוזמת מבוגרים
	המיזם מתוכנן ומבוצע על ידי מבוגרים אך מתקיימת התייעצות עם ילדים/אנשים צעירים. המבוגרים מוודאים שהילדים/אנשים צעירים מבינים באופן מלא את התהליך, ודעותיהם נלקחות ברצינות.	5. התייעצות ויידוע
	המבוגרים מחליטים על המיזם וילדים/אנשים צעירים מתנדבים לתפקידים במסגרתו. המבוגרים מיידעים את הילדים/אנשים צעירים במידה מספקת, ומכבדים את דעותיהם.	4. יידוע והקצאת משימות
א י ה ש ת	ילדים/אנשים צעירים מתבקשים לומר מה הם חושבים על נושא מסוים אך יש להם מעט או שום בחירה בנוגע לדרך שבה הם מבטאים את דעותיהם או לטווח הדיעות שהם יכולים לבטא בנושא.	3. סמליות / Tokenism
	ילדים/אנשים צעירים לוקחים חלק באירוע או במיזם בשירה, ריקוד או לבישת חולצות טי-שירט עם לוגואים, אך הם לא באמת מבינים את הנושא או המטרה של המיזם.	2. קישוט
	מבוגרים מובילים ילדים/אנשים צעירים בהתאם לתבנית	1. מניפולציה

ת פ ו ת	פעולה הידועה רק להם. הילדים/אנשים צעירים לא מבינים מה קורה. הם אינם חופשיים לחקור או לפעול במסגרת המיזם בהתאם לתפיסתם. מבוגרים משתמשים בחלק מרעיונותיהם אך אינם מספקים להם את ההבנה כיצד ומה היא מידת השפעתם.	
------------------	---	--

• מבוסס על –
Hart, R.A. Children's participation: From tokenism to citizenship, UNICEF International Child Development Centre, Florence, 1992.